

(Ἀριστοτέλ. Ἠθικ. Νικομαχ. β, 5, σελ. 93.) — Στίχ. 6, ἔτι ἡ χρεωκοπία του εἶναι ἄδολος.] Χρεωκοπία ὀνομάζεται τὸ καινῶς λεγόμενον φαλλιμέντον (fallimento) καὶ χρεωκόπος (fallito), ὅστις δὲν πληρῶνει τὰ χρεῖα του.

ΣΕΛΙΔΙ 136, στίχ. 11, καὶ τὸ ἱερὸν τῆς ἰδιοκτησίας δικαίου.] Ἦσαν ἱερὸν, ὥστε ὁ Πλάτων ἀνόμασε τὰ ἔρια τὰ χωρίζοντα τοὺς ἀγροὺς τῶν πολιτῶν, ἔρια ἐχθρας καὶ φιλίας, καὶ ἔσπεσε θεωρῶν καὶ ἐπιστάτην εἰς αὐτὰ τὸν Δία ἐπονομάσας αὐτὸν ὕριον « Διὸς ἔριου μὲν πρῶτος εἶδε » νόμος εἰρήσθαι μὴ κινεῖται γῆς ἔρια μηδαίς . . . νομίσας τὸ τάκινητα « κινεῖν ἀλλήως τοῦτο εἶναι βουλεύσθαι δὲ πᾶς πέτρον ἐπιχειρῆσαι κινεῖν » τὸν μέγιστον ἄλλον πλὴν ἕρον μᾶλλον (ἴσ. γρ. τὸν μέγιστον μᾶλλον, πλὴν « ἕρον μέγιστον) ἢ μικρὸν λίθον, ὀρίζοντα φιλίαν καὶ ἐχθραν ἐνορκον παρὰ « θεῶν. » (Πλάτ. Νόμ. ἡ, σελ. 843.) Ὅθεν φαίνεται ὅτι ὁ Πλάτων ἐπαίξεν, ὅτε ἐξήτει νὰ ἀναίρῃ τὸ ἕρον καὶ τὸ σὸν ἀπὸ τῆς Πολιτείας του. (Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 235.) Ἐδῶ ἐξεναντίας κρίνει ἐρθότατα, ὅτι ἡ διορισμὸς τοῦ ἕρου καὶ τοῦ σὸυ σώζει τὴν εἰρήνην καὶ τὴν φιλίαν μεταξὺ τῶν πολιτῶν καὶ ὅτι ὅστις σφετερίζεται τὰ κτήματα τῶν ἄλλων, ἀσεβοῖ εἰς αὐτὸν τὸν Δία. Τοῦτον μάλιστα τὸν σφετερισμὸν χρεωστοῦν νὰ μελοῶσιν αἱ νόμοι καὶ αἱ ὑπάρῃται τῶν νόμων, οἱ ἄρχοντες, δίδοντες αὐτοὶ πρῶτοι τὸ παράδειγμα τῆς ἀπογῆς ἀπὸ τὰ ἀλλότρια. Ὅταν ἐπιβάλλωσι, παραδείγματος χάριν, εἰς τοὺς πολίτας φόρους χωρὶς ἀνάγκην, ἢ ὑπὲρ τὴν ἀνάγκην, ἢ τί ἄλλο κάμνουν παρὰ σφετερισμὸν τῶν ἀλλοτρίων, ἢ ἂν καὶ δὲν μετακινῶσιν ἔρια; Χρεωστοῦν ἀκόμη νὰ ἐμποδίζωσιν ὄχι μόνους τοὺς μὲ βίαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς μὲ δόλον γινομένους σφετερισμοὺς. Τοιοῦτοι εἶναι αἱ φορολογίαι αἱ τολμώμεναι ἀπὸ μοναχοῦς ἀργοὺς περιερχομένους τὰς πόλεις. (Ὁὐδὲ οὗτοι μετακινεῖν ἀγρῶν καὶ ἀμπελώνων ἔρια ποτέ· ἀλλὰ καταπίνουσιν πολλάκις ὀλοκλήρους ἀγροὺς καὶ ἀμπελώνους πολιτῶν.)

ΣΕΛΙΔΙ 138, στίχ. 10, ἐμπορικῶν συναλλαγμάτων.] Ἐμπορικὰ συναλλάγματα λέγονται αἱ δι' ἐγγράφου συμφωνίαι (contratti) μεταξὺ πραγματευτῶν. — Στίχ. 12, καὶ δημόσιος χρηματικὴ τράπεζα.] Χρηματικὴ τράπεζα εἶναι ὁ καινῶς λεγόμενος Πάγκος (Banca).

ΣΕΛΙΔΙ 140, στίχ. 2, Ἀστυνομίαν.] Διὰ νὰ ἐξηγήσω ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ὁ Συγγραφεὺς ὀνομάζει police (φυλάξας ἀπαράλλακτον τὴν Γαλλικὴν λέξιν) ἐμεταχειρίσθην τὴν λέξιν Ἀστυνομία, μ' ἕλον ὅτι

τῶν Γάλλων ἢ λεγομένη police περιέχει καὶ τὴν Ἀστυνομίαν καὶ τὴν Ἀγορανομίαν τῶν παλαιῶν. Ἔργον καὶ τῶν δύο τούτων ἀρχῶν ἦτο νὰ φροντίζωσι περὶ τῆς εὐταξίας καὶ εὐκοσμίας τῆς πόλεως. Οἱ Ἀγορανόμοι ἐπεμελοῦντο τὰ τῆς ἀγορᾶς, ἤγουν ἐφρόντιζαν νὰ γίνονται κατὰ τοὺς νόμους τὰ συμβόλαια μεταξὺ τῶν πωλούντων καὶ ἀγοραζόντων, ἐμποδίζοντες τὰς ἀπάτας, τὰς ἀδικίας, τὰς φιλονεικίας καὶ θορυβώδεις λογατριβάς· εἰ Ἀστυνομοὶ εἶχαν τὴν προφυλακὴν τῆς πτώσεως τῶν οἰκοθερῶν, τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ὁδῶν, τῶν κρητῶν, τῶν λιμένων, ἐφρόντιζαν τῆς πόλεως τὴν καθαριότητα διὰ τῶν κοπρολόγων κ. τ. λ. Ἀστυνομοὶ ἦσαν εἰς τὰς Ἀθήνας εἰκοσι τὸν ἀριθμὸν, δεκαπέντε κατὰ αὐτὴν τὴν πόλιν, καὶ πέντε εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ τόσοι ἦσαν εἰς Ἀγορανόμοι. (Ἰδ. Ἀρπακ. ατ. λέξ. Ἀγορανόμοι, Ἀστυνομοὶ, καὶ Κατὰ τὴν ἀγορὰν ἀψευθεῖν.) Ἡ Ἀστυνομία ἀναλογεῖ μὲ τὴν ἀρχὴν ἧτις ὠνομάζετο εἰς τοὺς Ῥωμαίους Aedilias. Ἀστυνομῶν ἢ Ἀγορανομῶν εἶδος ἦσαν καὶ εἰ ἐπειτα ἀπὸ τοὺς Γραικοῦ Ῥωμαίους νομικοὺς ὠνομασθέντες Πίρην αρχοὶ ἢ Πίρην αρχαί, ὡς φροντίζοντες τὸν μεταξὺ τῶν πολιτῶν εἰρήνην καὶ εὐταξίαν. Ὅθεν καὶ εἰς τοὺς χριστιανικοὺς καιροὺς ὄντων τὴν τοιαύτην φροντίδα ὑπερέτης ὠνομάζετο, Ὁ ἐπὶ τῆς εὐταξίας, ἢ συντομώτερον (ὡς καὶ σήμερον ἀκόμη τὸν ὠνομάζομεν), Ὁ εὐταξίας, ἀνάλογος μὲ τὸν Γαλλιστὴ ὠνομαζόμενον Bedeau. — Στίχ. θ, Ἄν εἰ Κήνσωρες κ. τ. λ.] Εἰς τῶν Ῥωμαίων τὴν δημοκρατίαν ἦσαν εἰς Κήνσωρες (ἀπὸ τοῦ Λατινικοῦ (Censurus) δύο ἀρχοντες τιμηταὶ τῆς αὐσίας, καὶ ἐξετασταὶ τῆς διαγωγῆς τῶν πολιτῶν. Εἶχαν χρέος εἰ πολῖται νὰ φανερώσῃ πᾶς ἕνας πρὸς αὐτοὺς τὴν ἡλικίαν, τὴν γυναῖκα, τὸν ἀριθμὸν τῶν τέκνων καὶ τῶν δούλων, καὶ τὰ εἰσδήματα τοῦ. Ἐχρεώσται περιπλέον νὰ δίδῃ εἰς αὐτοὺς λόγον τῆς διαγωγῆς καὶ τοῦ βίου τοῦ. Ἄν ἦτο τίμιος καὶ χρηστὸς, ἐπαινεῖτο ἀπὸ τοὺς Κήνσωρας ὠνειδίζετο ἐξεναντίας, ἂν δὲν ἦτον, ἢ καὶ ἐσωφρονίζετο, μὲ πεινάς ἔμως ἀτιμίας ἐλαφράς· διότι εἰ ἀρχοντες οὗτοι, ἀφίνοντες τὰ κυρίως ἀδικήματα εἰς τοὺς νόμους, καὶ εἰς τὴν κρίσιν τῶν δικαστῶν, ἤρκευον νὰ ἐξετάζωσιν, εἰ ὁ δεινὰ, παραδείγματος χάριν, δὲν ἐπολέμησεν ἀνδραίως τοὺς ἐχθροὺς, εἰ ἠμέλησε νὰ γεωργήσῃ τὸν ἀγρὸν τοῦ, εἰ ἔζη ἄγαμος χωρὶς εὐλογον αἰτίαν, εἰ ἔκαμε χρέη χωρὶς ἀνάγκην, καὶ ἄλλα παρόμοια. Τοιαύτη ἐξουσία, μ' ἔλον ὅτι ὁ Κηίρων τὴν ὠνομάζει διδάσκαλον τῆς αἰδέως καὶ τῆς σωφροσύνης.

εἶναι, καθὼς ὀρθῶς κρίνει ὁ Βακκαρίας, ἐνζυγία εἰς τὴν ἐλευθερίαν, ἢ ἢ ἐλευθερία ἄλλο δὲν ἦναι παρὰ τὴν κυβερνᾶται τις ἀπὸ νόμους ὄχι μόνον δικαίους, ἀλλὰ καὶ γραπτῶς (σελ. 193), καὶ σαφεῖς, καὶ ὄχι ἀπὸ ἀρχοντικῆς αὐτογνώμονας, ἔσεν ἠθέλων εἶσθαι καὶ νομίζεσθαι δίκαιοι. Ἡ κλησωρικὴ ἐρευνα (λέγει ὁ 'Ρουσσῶς) ἐμπορεῖ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν φθορὰν τῶν ἠθῶν, ἀλλ' ὄχι ποτὲ νὰ τὰ διορθώσῃ, ἀφοῦ φθαρῶσι, *La censure peut être utile pour conserver les mœurs, jamais pour les rétablir.* (Ρουσσέου, *Contr. Soc.* liv. IV, chap. 7.) Ὅταν οἱ νόμοι ἦναι ἐφθάραι καὶ φροντίζωσι μάλιστα τὴν χρηστὴν ἀνατροφὴν τῶν νέων, ἀρχοῦν αὐτοὶ νὰ ἐμποδίσωσι τὴν φθορὰν τῶν ἠθῶν, κατασκευάζοντες κατὰ τὴν χρηστοθεσίαν ὑπόληψιν, ἀσυγκρίτως ἰσχυροτέρων τῆς κλησωρικῆς ἐρεύνης. Ἡ φθορὰ τῶν ἠθῶν σημαίνει ὅτι οἱ νόμοι ἢ ἐφθάρσαν, ἢ δὲν ἀρμόζουσι πλέον εἰς τὴν παροῦσαν τοῦ ἔθνους κατάστασιν· καὶ ὑπαγορεύει ἢ διέρθωσιν ἢ μεταβολὴν τῶν νόμων καὶ αὐτῆς τῆς πολιτείας. Εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ δικασταὶ τοῦ Ἀρείου πάγου εἶχαν καὶ αὐτοὶ τρόπον τινὰ κλησωρικὴν ἐξουσίαν. Ἀλλ' ἡ ἐξουσία των ἐφρόντιζεν ὡσεπιτοπελὺ (ὡς θέλομεν ἰδεῖν εἰς τὴν ἐξῆς σημείωσιν), νὰ μὴν ἦναι κἀνίνας ἀργὸς ἀπὸ τοῦ πολίτας· τὸ ἐπείον ἦτο πρᾶγμα καλὸν καὶ σωτήριον. — § XXXIV, ΠΕΡΙ ΑΡΓΙΑΣ.] Οἱ παλαιοὶ νομοθέται ἐφρόντισαν νὰ μὴν ἦναι ἀργοὶ εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, διότι ἡ ἀργία γεννᾷ τὴν ἀπορίαν, καὶ ἡ ἀπορία τὴν κακίαν. Ἀπάντων μὲν αὖ ἐφρόντιζον τῶν πολιτῶν, μάλιστα δὲ τῶν νεωτέρων . . . εἰδότες τὰς μὲν ἀπορίας διὰ τὰς ἀργίας γιγνομένας, τὰς δὲ κακουργίας διὰ τὰς ἀπορίας. Ἀναίρουντας αὖ τὴν ἀρχὴν τῶν κακῶν, ἀπαλλοτρίωσαν ἑαυτοὺς καὶ τῶν ἄλλων ἀμικτημάτων τῶν μετ' ἐκείνων γιγνομένων . . . τοιγαροῦν οὐκ ἐν τοῖς σκιραφίαις οἱ νεώτεροι διέτριβον, οὐδ' ἐν ταῖς αὐλητρίαις, οὐδ' ἐν τοῖς τοιαύτοις συλλόγοις, ἐν αἷς οὖν διεμερούουσιν· ἀλλ' ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν ἔμενον, ἐν αἷς ἐτάχθησαν, θαυμάζοντες καὶ ἐμιλοῦντες τοὺς ἐν τούτοις πρωτεύοντας, κ. τ. λ.» (Ἰσοκράτ. Ἀρειοπαγίτ. σελ. 146-147.) Ἀλλὰ καὶ ἢν ὑποθεθῆ, ὅτι οὐδαμίαν βλάβην φέρει εἰς τοὺς συμπολίτας τοῦ ὀ ἀργός, κατὰ τοῦτο μένον, ὅτι οὐδ' ὠφέλειαν κἀμμίαν προξενεῖ εἰς αὐτὸς, δικαίως ἀποκλείεται ἀπὸ τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, τῆς ὁποίας μέλος νὰ ὀνομάζεται. ἄξιός δὲν εἶναι, ἐπειδὴ δὲν συνεργεῖ εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῆς. Οἱ ἄνθρωποι ἐνώθησαν πολιτικῶς, διὰ νὰ συμβοηθῶνται καὶ νὰ

μεταλαμβάνωσιν ἑκαστὸς ἀπὸ τῶν ἄλλων ἕνα τὰ καλὰ, ἕνα καθεὶς χωρισμένους ἀπὸ τοῦς ἄλλους ἦτον ἀδύνατον νὰ προμηθευθῆ μόνος· « Γίγνεται τοί-
 « νυν πόλις, ὡς ἐγὼμαι, ἐπειδὴ τυγχάνει ἡμῶν ἕκαστος οὐκ αὐτάρκης,
 « ἀλλὰ πολλῶν ἐνδεής. Οὕτω δὲ ἄρα . . . πολλῶν δεόμενοι, πολλοὺς
 « εἰς μίαν εἰκασίν, ὡς γείραντες κρινωνοὺς τε καὶ βελουῖς, ταύτη τῇ ξυνοί-
 « κίᾳ ἐθέμεθα πόλιν ἑνομα. » (Πλάτων, Πολιτ. σελ. 369.) Ὅθεν κατὰ
 μὲν τοὺς νόμους τοῦ Δράκοντος ὁ ἀργὸς ἐκυλάζετο μὲ τὸν θάνατον (ἢ
 καθὼς λέγουσιν ἄλλοι, μὲ τὴν ἀτιμίαν). Ὁ Σόλων ἐμαλλάκυε τὴν πολλὰ
 σκληρὸν νόμον, τοῦτον διορίσας τὴν ποινὴν τῆς ἀτιμώσεως κατ' ἐκείνου,
 ἔστις τρεῖς φορὰς ἤλει' ἐλεγχθῆν ἀργός, ἀλλ' ἐπρόθεσι καὶ τῆτο, ἔτι
 καθεὶς πολίτης εἶχε τὴν ἐξουσίαν νὰ σύρῃ τὸν ἀργὸν εἰς τὸ δικαστήριον,
 καὶ ἔτι ἡ βουλὴ τοῦ Ἀρείου πάγου ἔπραπε νὰ ἐξετάζη πόθεν ἐκέρδινα
 καθίεντες τὰ πρὸς ζωὴν ἀναγκαῖα, καὶ νὰ καλέζη τοὺς ἀργούς. Καὶ
 ἐπειδὴ πολλάκις ἡ ἀργία εἶναι τῆς κακῆς ἀνατροφῆς ἀποτέλεσμα, ὁ
 σοφὸς οὗτος νομοθέτης, διὰ νὰ παρακινήσῃ τοὺς γονεῖς νὰ συνεθίζωσι
 παιδίσθην τὰ τέκνα των εἰς τὴν ἐργασίαν, ἔθηκε καὶ νόμον νὰ μὴν ᾖναι
 ὑπόχρεως νὰ τρέφῃ, μηδὲ νὰ γυροκομῆ τὸν πατέρα του, ἔστις δὲν ἐδι-
 δάχθη κέρμιαν τέχνην ἀπ' αὐτόν. Ἐλαθεν, ὡς λέγει ὁ Ἡρόδωτος, τὸν
 κατὰ τῆς ἀργίας νόμον ὁ Σόλων ἀπὸ τοῦς Αἴγυπτίους· ἄλλοι δὲ τὸν
 ἀποδίδουσι εἰς τὸν Παισίστρατον. Πιθανώτερον ἕμως εἶναι, ἔτι πρῶτος
 τὸν ἔθηκεν ὁ Δράκων, ἔπειτα τὸν ἐδιόρθωσεν ὁ Σόλων.

ΣΕΛΙΔΙ 142, § XXXV, ΠΕΡΙ ΑΥΤΟΧΕΙΡΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΤΟΙΚΙΣΜΟΥ.] Κατέκρινε τὴν αὐτοχειρίαν (Suicide) ὁ Πυθαγόρας, ὡς
 πρῆξιν ἐναντίαν τοῦ θείου νόμου, *Velat Pythāgoras injussu impera-*
toris, id est, Dei, de praesidio et statione vitae decedere (Cicero
in Catone). Τῆς αὐτῆς γνώμης ἦτο καὶ ὁ Σωκράτης καὶ εἰ ἀπ' αὐτοῦ
 Πλατωνικὰ φιλόσοφοι· « Ἦς ἐν τινι φρουρᾷ ἑστῆν οἱ ἄνθρωποι, καὶ οὐ
 « δεῖ δὴ ἑαυτὸν ἐκ ταύτης λύειν καὶ ἀποδιδράττειν. » (Πλάτων, Φαίδ.
 σελ. 62.) Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην, ἡ αὐτοχειρία εἶναι ἀνανδρία πλέον
 παρὰ φιλοσοφικὴ τοῦ βίου κατὰκρήνησις· « Τὸ δ' ἀποθνήσκειν φεύγοντα
 « πένιαν, ἢ ἔριστα, ἢ τι λυπηρὸν, οὐκ ἀνδρείου, ἀλλὰ μᾶλλον δειλοῦ·
 « μαλακία γὰρ τὸ φεύγειν τὰ ἐπίπονα· καὶ οὐχ' ὅτι καλὸν, ὑπομένει,
 « ἀλλὰ φεύγων κακόν. » (Ἠθ. Νικομ. γ', 7.) Μόναι οἱ Στωϊκοὶ τὴν
 ἐδικαιολόγησαν, ὀνομάζοντες αὐτὴν, *Eὐλογον* ἐξαγωγὴν τοῦ βίου,
 ἢ *ἀποκαρτέρησιν* (Διογ. Λαέρτ. ζ', 130), μ' ἔλον ἔτι ἡ αὐτοχειρία

ἀντιγράφει εἰς τὰ λοιπὰ τῆς Στωϊκῆς φιλοσοφίας δόγματα, εἰς τὸ ἔδει-
 ξεν ὁ Γερμανὸς Τιεδεμάννος (Tiedemann, System der stoisch. Philo-
 soph. 3 Th. S. 309-320.) — Στίχ. 15, εἰς τῆς αὐτοχειρίας . . .
 κυρίως λεγόμενη ποινή.] Κατὰ τοὺς ἠρωϊκοὺς χρόνους, ὅτε ἐκαίοντο
 ἀντὶ τὰ θάπτωνται τὰ νεκρὰ σώματα, ποινή τῆς αὐτοχειρίας ἦτο νὰ
 θάπτωνται καὶ ἔχι νὰ καίωνται, ὅν πιστεύομεν τὸν Πηλοπύρατον
 (Ἡρωϊκ. κεφ. ια', σελ. 721), « Ἐθαψαν δὲ αὐτὸν [τὸν αὐτόχειρα
 « Αἴαντα], καταθέμενον εἰς τὴν γῆν τὸ σῶμα, ἐξηγουμένου Κάλχαντος
 « ὡς εὐχ. ἔσται πυρὶ θάπτεσθαι οἱ ἑαυτοὺς ἀποκτείναντες. » Κατὰ τὸν
 Ζηνοδόχον (Περὶ μ. σ', 17), οἱ Θουραῖοι δὲν ἀπέδιδαν εἰς τοὺς αὐτό-
 χειρας τὰς ἐφειλομένας τῆς κηδείας τιμὰς. Εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐκοπταν
 τὴν χεῖρα διὰ τῆς ὁποίας εἶχε φονευθῆν ὁ αὐτόχειρ, καὶ τὴν ἔθαπταν
 χωριστὰ τοῦ λοιποῦ σώματος. Τοῦτο ὅμως δὲν ἦτο τόσο ποινή τῆς
 αὐτοχειρίας, ὅσον ἀνάμνησις καὶ μίμνησις παλαιᾶς δαισιναιμονίας,
 κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκρίνοντο εἰς δικαστήριον καὶ ἐκολάζοντο, ἔχι μόνον
 οἱ φονεῖς, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τοῦ φόνου τὰ ἄψυχα ὄργανα, ἡ μάχαιρα δη-
 λαδῆ, τὸ ξύλον, ὁ λίθος, εἴτε ριφθεὶς μὲ σκοπὸν νὰ βλάψῃ, εἴτε πεσὼν
 αὐτομάτως κατὰ τινος « Ἐὰ μὲν ξύλα καὶ τοὺς λίθους καὶ τὸν αἰδηρον,
 « τὰ ἄφωνα καὶ ἀγνώμονα, εἴαν τῷ ἐμπροσθέντι ἀποκτείνῃ, ὑπερορίζο-
 « μεν, καὶ εἴαν τις αὐτὸν διαχρήσῃται, τὴν χεῖρα τὴν τοῦτο πράξασαν
 « χωρὶς τοῦ σώματος θάπτειμεν. » (Λίσχιν. Κατὰ Κτησιφ. σελ. 88.)
 Περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔλους τούτου, καὶ περὶ τοῦ μερικοῦ δικαστηρίου,
 ἐνομαζομένου, τὸ ἐν Πρυτανείῳ, τὸ ὁποῖον ἐκρίνε τὰ ἄψυχα ὄργανα
 τοῦ φόνου, ἴδε τὸν Παισακίαν. (Βιβλ. Α, κεφ. κη', σελ. 70) Ὅτι δὲ τῆς
 χειρὸς τοῦ νεκροῦ αὐτόχειρος ἡ ἐκκοπή δὲν ἐλογίζετο κυρίως ποινή τῆς
 αὐτοχειρίας, συμπεραίνεται καὶ ἀπὸ τοῦτο, ὅτι δὲν ἐκολάζετο τὸ ἄλλο
 τῆς αὐτοχειρίας εἶδος, τὸ ὁποῖον ἦτο νὰ ἀφίγη τὴν ζωὴν ἀπέχον ἀπὸ
 τροφῆν, ὅστις νὰ ζῆ πλέον δὲν ἤμελεν. Ὅπως ἀπέθαναν πολλὰ φιλοσο-
 φῶν καὶ ὁ ταυῶτες θάνατος ἐνομαζέτο ἐντίμως ἐξαγωγὴ τοῦ βίου,
 ἢ ἀποκαρτέρησις, ὡς ἐσημείωσα ἀνωτέρω. Ὁ δὲ περὶ τῆς αὐτο-
 χειρίας νόμος τοῦ Πλάτωνος (Νόμ. ὁ', σελ. 873), « Ὅς ἂν ἑαυτὸν
 « κτείνῃ . . . μήτε πόλεως τιξάσης δίκην, μήτε περιδύνη ἀγύκτω προ-
 « σπασούση τύχῃ ἀναγκασθεὶς, μηδὲ αἰσχύνῃς τινὲς ἀπόρου καὶ ἀθείου
 « μεταλλαγῆν, ἀργία δὲ καὶ ἀνανδρίας δειλία ἑαυτῷ δίκην ἄδικου ἐπιθῆ.
 « τρίτῳ δὲ τὰ μὲν ἄλλα θεὸς οἶδεν ἀ γρη νόμιμα γίγνεσθαι . . . τὰ φεύς

« δ' εἶνε τοῖς αὐτῶ φθαρταῖσι, πρῶτον μὲν κατὰ μόνας, μηδὲ μὲν ἐνὶ
 « ξυντάφου εἶτα . . . θάπτειν ἀκλεεῖς αὐτοῦς, μήτε στήλαις μήτε ὀνό-
 « μισι δηλοῦντας τοὺς τάφους » ὁ νόμος αὗτος, λέγω, εἶναι γνώμη
 ἰδίᾳ καὶ συμβουλῇ τοῦ Πλάτωνος, καὶ ὅχι, ὡς ἐφαντάσθη ὁ Μοντε-
 σκιῆς, νόμος γενικὸς τῶν Ἑλλήνων. (MONTESQUIEU, Esprit des lois
 XXIX, 9, "Ἴδε καὶ τὸν COMTE εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ DESTUTT-
 TRACY, Comment. sur l'Esprit des lois. pag. 407) Ἡ αὐτοχειρία δύ-
 νεται γὰρ θεωρηθῆ διχῶς· πρῶτον ὡς ἀποτέλεσμα ἀπελπισίας ψυχῆς,
 ἢ ὅπου, διὰ γὰρ ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τῆς δυστυχίας, προκρίνει τὸν θάνατον,
 παρὰ τὴν ζωὴν· ἢ κατὰ τῆς τοιαύτης αὐτοχειρίας πεινῆ, ἂν ἐπιβληθῆ
 εἰς τὸ νεκρὸν σῶμα τοῦ αὐτόχειρος, εἶνε ἀνωφελῆς εἰς αὐτὸν, ἐπειδὴ
 δὲν τὴν ἀισθάνεται, ἀνωφελῆς καὶ εἰς τοὺς θεατὰς, διότι εὐδεις ἀπ'
 αὐτοῦ θέλει ἀπορασίσαι τὸν καθ' ἑαυτοῦ θάνατον, ἐὰν δὲν πείσῃ προῦ-
 τον εἰς τὰς αὐτὰς δυστυχίας καὶ τὴν αὐτὴν ἀπελπισίαν τοῦ αὐτόχειρος.
 Ἀλλ', ἔταν φιλία εἰς τὸν, ὥστε γὰρ μισήσῃ τὴν ζωὴν διὰ τὰ κακὰ τῆς
 ζωῆς, ἢ εἶνε ἄρα πλέον ἐκπνὸς γὰρ τὸν ἐμποδίσῃ ἀπὸ τῆν αὐτοχειρίαν ὁ
 φόβος τῆς μελλεύσης εἰς τὸ ἀνάσθητον αὐτοῦ λείψαντι πεινῆς; Παρὰ
 γὰρ παιδεύεται ἀνωφελῶς ὁ αὐτόχειρ, δικαιότερον εἶνε γὰρ κόπτωνται
 τῆς αὐτοχειρίας τὰ αἴτια. Κάνεις ποτὲ δὲν θέλει ἐλθεῖν εἰς τοιαύτην
 ἀνανδρον ἀπελπισίαν, ἐπὶ τὸν πολίτευμα ἦναι τοιοῦτον, ὅπου ὁ φιλό-
 πικος πολίτης εἶνε βέβαιος γὰρ εὐρίσκει πάντοτε ἀκωλύτως τὰ πρὸς
 ζωὴν ἀναγκαῖα. Θεωρεῖται δὲ δεύτερον ἢ αὐτοχειρία ὡς σύμπτωμα νόσου
 σωματικῆς, τῆς δυσμαχομένης ὑποχονδρίας καὶ τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς
 μελαγχολίας. Εἰς τοιαύτην περίστασιν ὁ ταλαίπωρος αὐτόχειρ φρονεῖ-
 εται, ὅχι διότι δυστυχεῖ, ἀλλὰ διότι φαντάζεται ὅτι εἶνε ὁ δυστυχε-
 στατος πάντων ἀνθρώπων. Τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς μαινομένους,
 καὶ εἰς τοὺς πικραφρονοῦντας εἰς αὐτὸν τὸν πυρετόν.

ΣΕΛΙΔΙ 144, στίχ. 10, ἔσον πλέον σεβάζονται . . . εἰς τοὺς ἀληθῶς
 ὠφελίμους.] Οἱ συνδυασμοὶ τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν εἶνε τόσο πολὺν,
 τόσο διάφοροι, ὥστε γίνεται ἀδύνατον εἰς τὸν Νομοθέτην γὰρ προέλεψη
 καὶ γὰρ διατάξῃ περὶ πάντων κατὰ μέρος τῶν ἀτόπων, ἔσα ἐνδέχεται
 γὰρ γεννηθῶσιν ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν· καὶ ἂν ἦτο δυ-
 νατὴν, ἤθελ' εἶσθαι ἀνόητον, τυραννικὸν καὶ επικίνδυνον. Ὅθεν εἰ νόμισαι,
 ἐπειδὴ σκοπὸς αὐτῶν πρώτιστος εἶναι ἢ εἰρηνικὴ καὶ εὐδαιμόνων συμ-
 βίωσις τῶν πολιτῶν, πρέπει γὰρ ἐμποδίσαι ῥητῶς ἐκεῖνα μόνον τὰ κακὰ,

ἕσα τυχόντων τούτην τὴν συμβίωσιν, ἀφίνοντες τὰ πολλὰ ἄλλα καθη-
 μερινὰ σφάλματα εἰς τὴν διὰ τῆς καλῆς ἀνατροφῆς τῶν νέων διόρθωσιν·
 « Σιγὰς τε τῶν νεωτέρων παρὰ πρεσβυτέρους, ὡς πρέπει, καὶ κατα-
 « κλίσεις, καὶ ὑποναστάσεις, καὶ γονέων θεραπείας, καὶ κυριῶς γε, καὶ
 « ἀμπεργίας, καὶ ὑπεδέσεις, καὶ ἕλον τὸν τοῦ σώματος σχηματισμὸν,
 « καὶ τὰλλα ἕσα τριχῶτα, νομοθεταῖν, εὐχθεις. » Ταῦτα λέγει ὁ Πλάτων
 (Πολιτ. δ', σελ. 425), ἕστις προσθέτει καὶ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, τὴν
 ἐπίεικον λέγει ὁ Περικλείας· « Καὶ γὰρ διὰ σμικρότητα αὐτῶν καὶ πυκνό-
 « ττητα, ἐπιζήμια τίθεντα ποιεῖν νόμους, ἀπρεπὲς ἄμα καὶ ἀσχημον
 « διαφθεῖρει διὰ καὶ τοῦ γραφῆ τίθεντας νόμους, ἐν τοῖς μικροῖς καὶ
 « πυκνοῖς ἔθεσίνων τῶν ἀνθρώπων παρανομεῖν. » (Νόμ. ζ', σελ. 78B.)
 Ἐὰ καθημερινὰ ταῦτα σφάλματα, δὲν εἶναι πλὴν ἀπλῶς σφάλματα, τὰ
 ὅποια ἢ καλῆ ἀνατροφή καὶ παιδεία τῶν νέων, ἂν ὄχι παντάπασιν νὰ
 ἐξαλείψῃ, δύναται ὅμως κατὰ πολλὰ νὰ ἐλαττώσῃ. Ἰπότες Νομοθέτην
 ἀνάστην, ἢ Νομοθέτην τύραννον, ἕστις ἤθελε θέσειν περὶ τῶν τριούτων
 νόμους· τότε τὰ σφάλματα γίνονται παρανομήματα· καὶ ἐπειδὴ οἱ
 παρανομεῦντες τὰ μικρὰ ἐξανάγκης εἶναι πολλοί, τότε τοῖσιν νὰ παρα-
 νομῶσι καὶ τὰ μεγάλα, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀναιρεῖται τὸ πρὸς τοὺς
 νόμους γραωτούμενον σέβας. Οἱ νόμοι πρέπει νὰ ἦναι ὀλίγοι, καὶ
 τότε μόνον, ἕσους καὶ ὁ χυδαῖος λαὸς εὐκολὰ δύναται νὰ φυλάσῃ καὶ
 νὰ ἐνθυρᾶται. Καὶ αὐτὸς ὁ ἑψιστος Νομοθέτης δὲν εἶδωκε πλὴν ὀλίγους
 νόμους, θεμελιωμένους ἕλους εἰς τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην. Αὐτοὺς
 ἐφύλασσαν οἱ Ἀπόστολοι, αὐτοὺς οἱ διαδόχοι τῶν Ἀποστόλων, καὶ ἕλη
 ἢ ἀρχαία Ἐκκλησία. Ἰ Τίνες τοὺς ἐπολυπλασίασαν; οἱ ὑποκριταί, οἱ
 Πωρισσαῖοι, οἱ τύραννοι τῶν ψυχῶν καὶ τῆς συνειδήσεως· αὐτοὶ ἔκαμαν
 νόμον ἕως καὶ τὴν ἀποδεικτικῶσιν τοῦ ἠδυσίμου, τοῦ ἀνήθου καὶ τοῦ
 κυρίνου. Καὶ ἰ τί συνέβη ἐκ τούτου; κατεφρονήθη ἡ πρὸς τὸν πλησίον
 ἀγάπη· διότι ἕστις ἀγαπᾷ τὸν πλησίον του, δὲν τὸν ἀτιμάζει, δὲν
 τὸν ἀδικεῖ, δὲν τὸν κλέπτει, δὲν τὸν φονεύει, δὲν ψευδομαρτυρεῖ κατ'
 αὐτοῦ, δὲν τοῦ μοιχεύει τὴν γυναῖκα κ. τ. λ. ἀλλ' ἕστις νομοθετεῖ περὶ
 ἀνήθου καὶ ἠδυσίμου, πρέπει νὰ νομοθετήσῃ περὶ πάντων τῶν λαχά-
 νων τοῦ ἀγροῦ· καὶ ἐπειδὴ ταῦτα, πολλὰ ὄντα, ζητεῖν νόμους πολ-
 λούς, ἀπὸ τοῦ πολλοῦ τούτους νόμους, εἴτε φυλάσσονται, εἴτε κατα-
 φρονεῖνται, γεννᾶται ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἀποτελέσμημα, ἢ καταφρονήσεως τῶν
 ἀλλοθινῶν νόμων.

ΣΕΛΙΔΙ 145, στίχ. 23, ὁ ἀσφαλιστέρος τρόπος . . . εὐδαιμονίαν καθενός.] Ἀπ' ὅσα μέχρι τούτου εἶπεν ὁ συγγραφεὺς, καὶ ὅσα ἀνέφερε εἰς τὰς σημειώσεις, ἀπεδείχθη, ὅτι καθεὶς ἀπὸ τῶν πολιτῶν εἶναι διὰ τοῦ πολιτικοῦ συναλλάγματος προσκολλημένος εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, ὡς μέλος αὐτῆς. Ταύτην αὐτὸς ποτὲ δὲν θέλει ἀφήσειν, διὰ νόμ. μετέλθῃ εἰς ἄλλην, ἐνόσω ἀπολαύει ἡσυχῶς τὴν ἐνδεχομένην μερίδα τῆς εὐδαιμονίας, τὴν ὁποίαν τὸ συναλλάγμα ὑπεσχέθη εἰς αὐτόν, καὶ διὰ τὴν ὁποίαν συγκατένευσε νὰ ᾖ μέλος τῆς πολιτείας. Εὐθύς ἔταν παύση νὰ δίδωται εἰς αὐτόν ἡ ὀφειλομένη τῆς εὐδαιμονίας μερίς, αὐτὸς ἐλευθερώθη ἀπὸ τὸ χρέος τοῦ συναλλάγματος, καὶ ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ μεταφέρῃ ἐαυτὸν καὶ τὰ ὑπάρχοντά του ὅπου ἄλλοῦ ἐλπίζει νὰ εὖρη πλειοτέραν εὐδαιμονίαν. εἶναι καὶ τυραννικὸν καὶ ἐπικίνδυνον νὰ τὸν ἐμποδίσῃ τυραννικὸν, ἐπειδὴ τὸν ἀναγκάζει νὰ ᾖ πιστὸς εἰς συναλλάγμα, διὰ τὸ ὅποιον αὐτὸς δυστυχεῖ ἐπικίνδυνον, διότι κρατῶν αὐτὸν μετὰ βίας, τὸν βιάζει νὰ ἐπιθυμῇ τὴν κατὰλυσιν τοιαύτης πολιτικῆς κοινωνίας, εἰς τῇ ὁποίᾳ δὲν ἔχει ἐξουσίαν νὰ θεραπεύσῃ τὴν δυστυχίαν του. Ταῦτα τὰ ἄτοπα φεβούμενοι τῶν Ἀθηναίων οἱ νόμοι, ἐσυγχώρησαν εἰς τοὺς πολίτας, νὰ μετοικίζωνται, ὅταν ἡ πολιτεία καὶ οἱ νόμοι δὲν ἤρσαν εἰς αὐτούς. « Οὐδεὶς ἡμῶν τῶν νόμων ἐμποδίων « ἔστιν οὐδ' ἀπαγορεύει, εἴν τε τις βούληται εἰς ἀπειρίαν ἵεναι (εἰ μὴ « ἀρέσκωμεν ἡμεῖς τε καὶ ἡ πόλις), εἴν τε μετοικεῖν ἄλλοσέ πη ἐλθόν, « εἶναι ἐκείσε ὅπη ἂν βούληται ἔχων τὰ αὐτοῦ. » (Πλάτ. Κρίτ. σελ. 51.) Περὶ τούτῃ Ἕλληνας, καὶ μάλιστα τοὺς Ἀθηναίους, ἄλλους πλέον φιλοπάτριδας ἀνθρώπους δούκων ἦτο νὰ εὖρη τις, ἐνόσω εὖρισκαν ἕκαστος εἰς τὴν πατρίδα του μὲ εὐκολίαν τὰ μέσα νὰ ζῇ ἐντιμῶς, ἐλεύθερος καὶ εὐδαίμων, χωρὶς νὰ ὑποτάσσεται εἰς ἄλλον κατένοσ παρὰ εἰς τοὺς νόμους. Ἀλλ' ἀφοῦ τὸ πρὸς τοὺς νόμους σέβας ἤρχισε νὰ σαλεύεται, καὶ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας οἱ δεσμοὶ νὰ χαλῶνται, τότε οἱ ἀληθεῖς φίλοι τῆς ἐλευθερίας, ἤγουν ὅσοι εὖτε νὰ ἀδικῶνται παρὰ τῶν ἄλλων ὑπέφεραν, οὐτ' αὐτοὶ ἄλλους νὰ ἀδικῶσιν ἤθελαν, ἐζήτουν ἄλλην πατρίδα, ὅπου ἤλπιζαν νὰ ζήσωσιν ἡσυχέστεροι καὶ εὐδαιμονιέστεροι, λέγοντες τὸ γνωστὸν ἐκείνο καὶ πελυφρόλλητον (Ἀριστοφ. Πλούτ. 1152),

« Πατρίς γὰρ ἔστι πάσ, ἢ' ὅν πράττει τις εὖ. »

ΣΕΛΙΔΙ 147, στίχ. 22. Ἄν αὐτὴ κολλήσεται ὡς ἀμάρτυρα ἀπὸ τῆς

θεόν.] Ἐδείχθη ἀπὸ τὰ πρότερον σημειωθέντα, ἔτι ἡ ὀρθὴ φιλοσοφία κατεδίκασε τὴν αὐτοχειρίαν, ὡς ἀληθινὴν παράθεσιν τῶν ὁποίων χρεωστέϊ καθηκόντων καὶ πρὸς ἑαυτὸν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ὁ ἄνθρωπος, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπιβάλῃ ποινὴν εἰς τὸ νεκρὸν σῶμα τοῦ αὐτόχειρος. Ἡ ἠρησκεία δὲ εἶπε τίποτε ῥητῶς περὶ αὐτοχειρίας· οὐδ' ἦτο χρεῖα νὰ τὸ διακρίνῃ ὀνομαστί, ἐπειδὴ συμπεραίνεται ἀναγκάτως ἀπ' αὐτὴν τὴν ἐντολήν, «ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν.» Ἄν ἄλλο μέτρον τῆς πρὸς τοὺς ἄλλους ἀγάπης δὲν ἔχη παρὰ τὴν εἰς ἑαυτὸν ἀγάπην, ἀκολουθεῖ ἔτι οὐδὲ τὸν φόνον τοῦ πλησίον ἤθελε κρίνειν ἀδικιώτερον, τοῦ ἰδίου φόνου. Ἀλλ' ἔπως ἂν ἦναι, αἱ κατὰ τῆς αὐτοχειρίας, ὡς καὶ κατὰ τῶν λοιπῶν ἁμαρτημάτων ἄμεσοι κολάσεις τοῦ θεοῦ, εἶναι ἄλλου δικαστηρίου καὶ ἄλλης ζωῆς ποιναί, αἱ ἐποῖαι δὲν ἔχουν χώραν εἰς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια. Ὅστις κολάζει τὸν νεκρὸν τοῦ αὐτόχειρος, εἴτε δικαστὴς εἴτε νομοθέτης, ἄξιος εἶναι ν' ἀκούσῃ ὁ, τι ἔλεγεν ἡ Ἀντιγόνη εἰς τὸν τύραννον Κρέοντα (Ἰσθριπιδ· Φοινίσσ. 1639).

Ἱ Τί θεσμοποιεῖς ἐπὶ τῷ λαμπρῷ νεκρῷ;

ΣΦΑΙΔΙ 149, στίχ. 13, ἡ φυσικὴ αὕτη χρεῖα . . . ποσότης πάντοτε ἴση.] Γνωστὸν εἶναι κατὰ τοὺς πίνακας τῶν λεγόμενων γενεθλιακῶν καὶ νεκρολογικῶν παρατηρήσεων, τοὺς ὁποίους ἐσύνθεσαν οἱ νεώτεροι πολιτικαὶ φιλόσοφοι, ὅτι εἰς ἕνα διορισμένον ἀριθμὸν πολιτῶν, διορισμένες κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον εἶναι καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν γεννήσεων, θανάτων καὶ γάμων τῶν συμβαινόντων κατ' ἔτος (Ἴδε ΡΑΙΣΤΟΝ, ΜΕΤΡΟΛΟΓ. CHAR. VIII, pag. 484)· καὶ ὁ διορισμὸς οὗτος κρέμεται ἀπὸ τὴν φύσιν αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων, τοῦ κλίματος καὶ τῶν ἄλλων περιστάσεων, εἰς τὰς ὁποίας εὐρίσκονται. Ὑπόθεσις λοιπὸν, ὅτι εἰς μίαν ὁποιανδήποτε πολιτείαν, φυσικῶς θεσμοθετημένην, συμβαίνει νὰ γίνωνται γίλιοι γάμοι κατ' ἔτος· ἴσων διὰ τὴν πτωχείαν τῶν πολιτῶν, πτωχείαν γεννωμένην ἀπὸ νόμους ἀδίκους, δὲν συζευχθῶσι γαμικῶς μὲ γυναῖκας· πλὴν ὁποσοῦσι μόνον, εἰ μείναντες ἄγαμοι διακόσιοι ἀναγκάζονται νὰ πειράζωσι τὰς ἀλλοτριὰς γυναῖκας· ὁ ἄνθρωπος φυσικῶς δὲν κίνει οὐτ' εἰς τὴν πορνείαν, οὐτ' εἰς τὴν μοιχείαν, ἀλλ' εἰς τὸν τίμιον ἔρωτα, ἧγουν ἐπιθυμεῖ νὰ γένη εἰς μίαν γυναικὴν ἀνὴρ, μὲ ἕποιαν τὴν ἀρχὴν εὐρίθη (παρεκτός εἰς τὴν εἶναι πολιτῶν ἀσελγέστατος), ἐκείνην πάντοτε θέλει, ἐκείνην προτιμᾷ, ἐκείνην κρίνει εὐμορφότεραν ἔλων τῶν ἄλλων γυναικῶν. Ἰὲν οἱ

κακί, οί άδικοι καί τυραννικοί νόμοι τοῦ σηκώτῳσι πάσαν ἐλπίδα νά αὐξήσῃ καί νά πληθυνθῇ ἐπί τῆς γῆς, κατὰ τὴν προσταγήν τοῦ ὑψίστου Νομοθέτου, τὸν ἀνγκυαζοῦν νά γένη μοιχός, ἢ νά πέσῃ εἰς ἄλλα βδελυρώτερα ἀτοπήματα. Ἡ ἀνάγκη δὲν δικαιόναί τὴν μοιχείαν (ἔστις, βιαζόμενος νά ἐπιθυμήσῃ, δὲν ἐπιθυμεῖ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον, ἐκεῖνου βέβαια ἢ ἀξιωμαθίως εἶναι πλειότερον)· ἀλλὰ διδάσκει τοὺς νομοθέτας καί τοὺς ἡγεμόνας τὴν δικαιοσύνην, ἀνακαλύπτει τὰς ἀληθεῖς αἰτίας τῆς νόσου, αὐτὴν τὴν ρίζαν τοῦ κακοῦ· ὁδηγεῖ περιπλέον καί τοὺς πνευματικούς ἰατροὺς εἰς τὴν μετὰ λόγου καί κρίσεως θεραπείαν τοῦ πάθους. Ἡ Ὁρησκεία, λέγει ὁ συγγραφεὺς (σελ. 150), ἔχει μεγαλύτερα βοηθήματα νά ἐμποδίσῃ τὴν ὀρμὴν τῶν φυσικῶν ἀποτελεσμάτων, Ἀλλ' ὅστις ἀκριβῶς ἐξετάσῃ τὴν Ὁρησκείαν, θέλει πληροφορηθῆν, ὅτι ὁ πάνσοφος αὐτῆς Νομοθέτης, διὰ νά κρατῇ τοὺς ἀνθρώπους ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἀρετῆς, μεταχειρίζεται βοηθήματα καί μέτρα ἀνθρώπινα, καί ταῦτα διδάσκει, ὅπου ταῦτα φαίνονται ἰκανὰ νά θεραπεύσωσι τῶν ἀνθρώπων τὰς ἀδικίας. Παιράζει τὸν Θεὸν καί ἀσεβεῖ εἰς αὐτὸν, ἔστις ζητεῖ παρ' αὐτοῦ ὀνόματα πρὸς θεραπείαν τῶν κακῶν, ἔσθ' μὲ μόνον τοῦ λογικοῦ τὴν δύναμιν ἐμπορεῖ νά ἀποφύγῃ, ἢ νά θεραπεύσῃ. Ὅστις ἐκουσίως ρίπτεται εἰς τὴν θάλασσαν, ἔπειτα ἐπικλαῖται τὸν Θεὸν νά τὸν σώσῃ ὑπὸ τὸν πηγμὸν, ἐκαῖνος εἶναι πηγμοῦ, καί ὄχι σωτηρίας ἀξίος. Κόπτε λοιπὸν τὰς ἀφορμὰς τῶν κακῶν, ἂν θέλῃς νά θεραπεύσῃς τὰ κακά. Ἐάν ἦται Ἄρχων, ἢ Νομοθέτης, ἄς μὴ συγχωρῶσιν εἰ νόμοι σου εἰς κἀνένα « νά σφετερίζεται ἕλκον τὴν δύναμιν καί τὴν εὐτυχίαν » καί ν' ἀφίγη εἰς τοὺς λοιπούς ἕλκον τὴν ἀδυναμίαν καί δυστυχίαν. » (σελ. 1.) Ἐάν ἦσαι πνευματικὸς πατήρ καί διδάσκαλος, ἔνωσε μὲ τῆς Ὁρησκείας τὰ μέτρα τὴν φιλοσοφικὴν ἔρευναν τῆς ἀληθοῦς αἰτίας καί πηγῆς τῶν ἀμαρτημάτων, καί κάρνε τὴν θεραπείαν ἀνάλογον μὲ τὴν νόσον, ἂν θέλῃς νά ἦναι δραστικὴ ἢ θεραπεία. Δὲν ἰατρεύονται μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον ἔστις, ἔχων αὐτὸς ἰδίαν γυναῖκα, μοιχεύει τὴν ἀλλοτρίαν, καί ὁ ἀγαμος μοιχός· ὁ πρῶτος χρειάζεται ἐπιτίμια βαρῆα· ὁ δεύτερος συμβουλήν νά ἐμβῇ εἰς τὸν ζυγὸν τοῦ γάμου, ἂν ἦται δυνατὸς εἰς αὐτὸν ὁ γάμος, καί παρηγορίαν, ἂν στεροῖται τὰ μέσα νά ἔχη καί αὐτὸς καί τιν ἀμίαντον. Ἄντι νά καταδικάσῃς αὐτὸν νά διαμειράσῃ τὸ ὑστέριμά του εἰς τοὺς ψωμοζήτας, ἀνάγκασε τὸν πλούσιον καί ἐθελόκακον μοιχόν, διὰ συγχώρησιν τῆς ἀμαρτίας του, νά κώξῃσῃ ἐκ τοῦ περισσεύ-

ματος τὸ ἐργάζεσθαι τοῦ πένυτος, καὶ νὰ τοῦ εὐκολύνη τὸν γάμον. Ἡ ἀληθὴς ἐλεημοσύνη εἶναι νὰ καταπαύῃ τις τὰς ἀδικίας τῶν ἀνθρώπων, νὰ φέρῃ τοὺς πολίτας, ἕσον εἶναι δυνατὸν, εἰς τὴν ἀδελφικὴν ἰσότητι. Εἶναι σημειώσεως ἀξίον ὅ,τι διηγεῖται ὁ Πλούταρχος περὶ τῶν κατοίκων τῆς Κέω ἢ Κίως (σήμερον Τσίνας) νήσου· εἰς αὐτοὺς οὕτε φορὰ πρὸς ἑαυτοὺς, οὕτε γυναικὸς μοιχεῖα. ἤκουσθη εἰς ἑπτακοσίων ἐτῶν διάστημα. (Πλούταρχ. Γυναικ. ἀρετ.) Τούτο· τί σημαίνει; ὅτι ἡ Κία τότε ἐκυβερνήτο ἀπὸ νόμους δικαίους, οἱ ἑποιοί, ὑπερασπίζοντες ἐπίσης ἑαυτοὺς πολίτας, εἰδὼν εἰς αὐτοὺς τὰ μέσα νὰ ἐνόμιονται ἄνδρες καὶ γυναῖκες τριπλῶς, ἀπὸ τὸν ἐφθάνον εἰς τὴν νόμιμον ἡλικίαν τοῦ γάμου. Παρόμοιον τὴν δικαίαν πολιτείαν καὶ νομοθεσίαν παράδειγμα ἱστορεῖ ἄλλος (Valer. Maxim. lib. II, 1, § 4) περὶ τῶν Ῥωμαίων. Εἰς τὴν Ῥώμην (λέγει) ἐπέρασεν πεντακόσια εἴκοσι ἔτη ἀπὸ κτίσεως αὐτῆς, πρὶν ἀκουσθῆ ἀνδρογόνου χωρισμός.

ΣΗΛΙΑΙ 150 στίχ. α, 'Ἄλλ' ἔσαν συναρμολογῶσι . . . ἡ πετρικὴ ἐξευσία.] Ἰδού καὶ ἄλλη πηγή ἐστὶ μόνον μοιχεῖας, ἀλλὰ καὶ τῆς κατ' εἶκον εὐγονίας, καὶ ἄλλων μυρίων ἀτοπημάτων. Ὄταν ὁ ἀναίσθητος πλούσιος, ἢ ὁ γνηζόμενος εὐγενής, προτιμᾷ τὸν καπνὸν τῆς εὐγενείας, καὶ τὰ ἀναίσθητα μέταλλα ἀπ' αὐτὰ τὰ χρηστὰ ἔθνη, καὶ δὲν καταδέχεται νόμην, ἢ γαμβρόν, εἰάν δὲν ἦναι πλείους ἢ εὐγενεῖς, ὡς αὐτοὶ, εἰς τοιοῦτους βιασμένους γάμους μὴν ἐλπίζεις νὰ εὖρξῃ σιωφροσύνην, δρόμιον, ἢ κάμμιον ἄλλην ἀρετήν. « Πλεῖστον τιμᾶν, καὶ σαρρασύνην « ἅμα ἰκανῶς κτῆσθαι ἐν τοῖς πολίταις ἀδύνατον ἀλλ' ἀνάγκη ἢ τοῦ « ἑτέρου ἀμελεῖν, ἢ τοῦ ἑτέρου. » (Πλάτων, Πολιτ. ἡ, σελ. 505.)

ΣΗΛΙΑΙ 151, στίχ. 15, συναρμολογῶσα τὴν θερμὴν καὶ ζέουσαν νοστήτητα.] Τὰ αὐτὰ γενέθλια δίδει καὶ ὁ Πλάτων εἰς τὸ φιλοφυρὸν καὶ παρὰ φύσιν πάθος τῆς παιδεραστίας. Κατ' αὐτὸν, ἡ παιδεραστικὴ εἰκασίαν ὄρχην ἀπὸ τοῦ Κρήτης καὶ τοῦ Λυκαδυμνίου, εἰς αὐτὰ τὰ συστάσια, ἔχουν τὰ περιβόητα κινύρια τῶν νέων, τὰ ὁποῖα ἦσαν εἰς χρῆσιν εἰς ταῦτα τὰ δύο ἔθνη. Ἄξιον εἶναι νὰ μεταγράψωι τὴν ῥῆσιν ἑλκὴν τοῦ Πλάτωνος, διὰ νὰ τὴν μελετῶσι μὲ σκεψίαν ὅσοι κυβερνοῦν νέους πολλοὺς, ὡς διδάσκαλοι μαθητῶν, ἢ ὡς Ἠγεμόνες Μοναρχῶν « Δικαί [τὰ « ξυστία] τῆς περὶ τὰ ἀφροδίσεια ἡδονῆς εὐ μόνον ἀνθρώπων, ἀλλὰ « καὶ ΘΗΡῶΝ διαβροχένου καὶ τούτων τὰς ὑμαίρας πόλεις [Κρή- « τιν καὶ Σπάρτην] πρώτας ἂν τις ἀτιθῆτο . . . Ἐργαστέον ὅτι τῶν ἄλλων

« καὶ τῆ τῶν ἀρρένων φύσει, εἰς κοινωνίαν ἰούση τῆς γεννήσεως ἢ περὶ
 α ταῦτα ἡδονὴ κατὰ φύσιν ἀπεδεδόσθαι δοκεῖ· ἀρρένων δὲ πρὸς ἄρρε-
 α νας, ἢ θηλειῶν πρὸς θηλείας παρὰ φύσιν· καὶ τῶν πρώτων τὸ τολ-
 α μημα εἶναι δι' ἀκράτεια ἡδονῆς. » (Πλάτων, Νομ. α, σελ. 636.)
 Διὰ τὴ καταλάβει ὁ ἀναγνώστης τί νοεῖ ὁ Πλάτων, ὅταν λέγῃ, ὅτι
 τὰ συσσίτια φθείρουσιν καὶ αὐτῶν τῶν θηρίων τὰς ἡδονάς, πρέπει νὰ
 παραβάλλῃ τὴν ῥῆσιν τοῦ φιλοσόφου τούτου μὲ ῥῆσιν ἄλλην τοῦ μαθητοῦ
 αὐτοῦ Ἀριστοτέλους, ὅστις λέγει εἰς δύο τόπους τῶν συγγραμμάτων του
 (Περὶ ζῴων γενέσε. β', γ, καὶ Περὶ ζῴων Ἱστορ. ή, 29), ὅτι εἰς τὴν
 Λιεύαν γεννῶνται πολλὰ τερατώδη θηρία, διότι ἡ σπάνις τοῦ ὕδατος
 ἀναγκάζει τὰ διαφόρου γένους ζῶα νὰ συνέρχωνται ὅπου εὐρωπιὸν εὐλί-
 γον ὕδωρ· καὶ ἐκεῖ σμιγόμενα καὶ τὰ ἀλλογενῆ μετ' ἀλλήλων, γεννῶσ' ἑ
 τὰ τέρατα· « διὰ γὰρ τὴν σπάνιν τοῦ ὕδατος, ἀπαντιῶντα πάντα [τὰ
 α θηρία] πρὸς εὐλίγους τόπους τοὺς ἔχοντας τὰ νάματα, μίγνυσθαι καὶ
 α τὰ μὴ ὁμοιογενῆ.

ΣΕΛΙΔΙ 150, § XXXVII, ΠΕΡΙ ΕΙΔΟΥΣ ΤΙΝΟΣ ΛΑΙΚΗΜΑΤΩΝ

[ΕΞΑΙΡΕΤΟΥ.] Εἰς ὅλον τοῦτον τὸν παράγραφον ἠθέλησεν ὁ Βεγκκρίας

νὰ ἐλέγξῃ τὴν κατὰ τῶν ἑτεροδόξων σκληρότητα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλη-
 σίως· ἀλλ' ὁ φόβος τοῦ ἐδέσμευσε καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν γλῶσσαν, τέσεν,
 ὥστε εἶναι δύσκολον νὰ καταλάβῃ τις τί λέγει, καὶ ἀμφίβουλον ἂν καὶ
 αὐτὸς ἐκατάλαβε καλῶς ὅσα γράφει. Λέγει (σελ. 153) ὅτι εἶναι « ἀνα-
 γκαλίαν εἰς τὴν πολιτείαν ἢ πανταχῆς ὁμοφροσύνη τῶν πολιτῶν. » Ἄν
 νοῆ τὴν ὁμοφροσύνην εἰς τὰ πολιτικὰ δόγματα, παρ' αὐτὴν ἀναγκαιό-
 τερον ἄλλο βέβαιον εἶναι· ἀλλ' ἡ τοιαύτη ὁμοφροσύνη εἶναι ἔργον τῶν
 δικαίων πολιτικῶν νόμων. Ἄν νοῆ (ὡς πιθανόν εἶτι νοεῖ) τὴν ὁμοφροσύνην
 εἰς τὰ τῆς Θρησκείας, ἐσύμφερα βέβαιον εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν νὰ
 ὁμοφρονῶσι, καθὼς εἰς τὰλλα, εἴτω καὶ εἰς τὰς θρησκευτικὰς αὐτῶν ὑπε-
 λήψεις εἰ πολιταί· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἔργον διδασχῆς (ἴδ. σελ. 212), ἔργον
 εὐχῆς, ὅχι ἀνάγκης, ὅχι σιδήρου καὶ πυρός. Ἐάν ὁ Νομοθέτης τῆς Θρη-
 σκείας ὑποφέρῃ ζῶντα τὸν ἑτεροδόξον συμπολίτην σου, τοῦ ὁποίου καὶ
 τὴν ψυχὴν δύναται νὰ μεταβάλλῃ, καὶ τὸ σῶμα νὰ κεραινώσῃ, ἐπὶ ἡ
 ἐλπίεις σὺ τὸ δίκαιον νὰ τὸν καταφλέγῃς ἐπάνω εἰς τὴν πυράν; Λέγει
 ὁ Βεγκκρίας, ὅτι εἶναι ἀναγκαιὸν νὰ ἐξουσιάζωνται τῶν ἀνθρώπων τὰ
 πνεύματα, ἔπειτα προσθέτει ἀμέσως, ὅτι ἡ τοιαύτη ἐξουσία γεννᾷ τὴν
 ὑπόκρισιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, καὶ εἶναι εἰσιντία εἰς τὴν

πρόσητα καὶ φιλαδελφίαν, τὰς ὁποίας διδάσκει ἡ Θρησκεία. Δι' αὐτὴν λοιπὸν τοῦτο, διότι κἀμνεὶ ὑποκριτὰς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐναντιοῦται εἰς τὴν Θρησκείαν, ὅχι μόνον δὲν εἶναι ἀναγκαῖα, ἀλλὰ εἶναι πρόδηλος τυραννία. Ὑποκρινομένοι τὸν χριστιανισμὸν ἐσώθησαν ἀπὸ τὰς φλόγας πολλοὶ Ἰουδαῖοι τῆς Ἰσπανίας, ἀλλ' ἡ Ἰσπανία ἔπότε εἶχε νόμιμον ἐξουσίαν; ὅταν ἐσυγχώρει εἰς τὸ κριτήριο τῆς Ἱερᾶς Ἐξουσίας καὶ κατὰ ἀσπλαγχνίαν τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς Αἰρετικούς, ἢ σήμερον, ὅτε διαρροῦσιν τὴν πολιτείαν τῆς κατήρησε καὶ τὴν Ἱερὰν Ἐξουσίαν;

ΣΕΛΙΔΙ 154, στίχ. 15, καὶ τὸ πῦρ, διὰ τὸν φόβον τῶν πυρκαϊῶν κ. τ. λ.] Τιοῦτος ἄλλοτος νόμος εἶναι καὶ γὰρ ἐμποδίζεται ὁ εἶνεσ διὰ τὸν κίνδυνον τῆς μέθης καὶ τῶν ἐκ τῆς μέθης ἐνδεχομένων κακῶν. (Ἰδ. τὰ σηματοθῆντα ἀνωτέρω σελ. 227.) Ὅταν ἡ πολιτικὴ καινότης κυβερνᾶται ἀπὸ τιοῦτους μαρτυροῦς νόμους, ἀνάγκη εἶναι γὰρ μαρτυροῦσι καὶ τὰ μέλη τῆς. Ὅταν ἡ δικαστικὴ ἀρχὴ δὲν ἀρκῆται γὰρ καὶ τὰ ἀδικήματα, ἀλλ' ἐπιβάλλῃ ποινὰς καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐνδεχομένους ἀφαιρέσεις τῶν ἀδικημάτων, τότε καὶ ἡ πατρικὴ ἀρχὴ καὶ ἐξουσία διαστρέφει τὴν ἀνατροφήν τῶν τέκνων, καὶ δὲν κἀμνεὶ πλέον οὐδεμίαν διάκρισιν μεταξὺ τῶν ὀφειλόμενων καὶ βλαβερῶν μαθημάτων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πυθαγορικὸς Ξενοφίλος, ἐρωτηθεὶς ἀπὸ τινος τὸν κάλλιστον τρόπον γὰρ παιδεύσει τὸν υἱὸν του, ἀπεκρίθη, ὅτι πρὸ πάντων ἔπρεπε γὰρ ἐπιμεληθῆναι γὰρ τὸν ἀναθρέψῃ εἰς πόλιν κυβερνηομένην ἀπὸ χρηστοῦ νόμου (Διογ. Λαέρτ. ἡ, 16) καὶ διὰ τοῦτου ἐνήμκιναν, ὅτι εἰς τὰς πόλεις, ὅπου βασιλεύει ἡ ἀνομία, ἡ χρηστὴ ἀνατροφή εἶναι δύσκαλες, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀδύνατος. — Στίχ. 19, ὁ νόμος, ὅστις ἀπαγορεύει τὴν ἀπλοφροσύνην.] Ὁ νόμος αὗτος δὲν εἶναι, ὡς νομίζει ὁ Πικκκρίας, κακός, διότι ἀπαγορεύει τὴν ἀπλοφροσύνην (πρᾶγμα κινδυνώδες, ἀν' ὅχι πάντοτε κακόν). ἀλλὰ διότι δὲν τὴν ἀπαγορεύει ἐξίσου εἰς ὅλους τοὺς πολίτας, ἀλλ' ἀφίνει μέρος αὐτῶν γὰρ συναθροίζωνται ὀπλισμένοι εἰς τοὺς ναοὺς, εἰς τὰ θέατρα καὶ εἰς αὐτὰς τὰς φιλικὰς συναλεύσεις, ὡς ἔλεγεν ἀνωτέρω (σελ. 123), ἐνῶ εἰ λοιποὶ περιερχόμενοι ἀσπλαγχνίαν κινδυνεύουν γὰρ κατασταθῶσιν εἰλωτες τῶν ὀπλισμένων. Ὅστις νόμος εἶναι δι' ὅλους κοινός, ἐνδέχεται γὰρ ἦναι ἀνόητος, ἀλλ' ὅχι ποτὲ ἀδικός· μόνον τὰ προνόμια εἶναι καὶ ἀδικα καὶ ἀνόητα. Ἡ κατὰ πόλεις εἰς καιρὸν εἰρήνης ἀπλοφροσύνη εἰμεινε λείψανον τῆς παλαιᾶς βαρβαρότητας, καθὼς ἐσημείωσα πρότερον (σελ. 234.)

ΣΕΛΙΔΙ 156, στίχ. 5, ὁ ἀγριος τῆς φύσεως ἄνθρωπος . . . καὶ χω-
 ρίς ἰδίαν του ὠφέλειαν.] Ὁ ἀγριος τῆς φύσεως ἄνθρωπος δὲν αἰσθάν-
 νεται ἄλλως παρά τὰς ἀναγκάσ εἰς τὴν ζωὴν χρείας· ἔθεν καὶ δι-
 αὐτὰς μόνως πολεμεῖ τὸν ὅμοιον αὐτοῦ. Ἀρπάζει ἀπὸ τῆς χειρας τοῦ
 ἄλλου τὴν τροφήν, ὅταν ἔχη χρείαν τροφῆς, καὶ τὸν γυμνάνει ἀπὸ τοῦ
 ἔνδυμα, ὅταν ἔχη χρείαν σκέπης. (Ἰδ. σελ. 184.) Ἄλλ' ἀφοῦ χορτασθῆ
 καὶ σκεπασθῆ, ἡσυχάζει, εἰσοῦ νὰ ἔλθῃ πάλιν εἰς τὰς αὐτὰς χρείας· ὁ
 δὲ ἐνωμένος πολιτικῶς μὲ τούς ἑμοίους του ἄνθρωπος, ἔξω τῶν ἀναγκ-
 ασίων, ἔχει ἔτι καὶ τὰς χρείας τῆς ὑπολήψεως, χρείας τόσον πλειο-
 τέρας, ὅσον εἶναι τὸ ἔθνος πολυπληθέστερον καὶ πλουσιώτερον. Ὁ τοι-
 οῦτος λοιπὸν ἄνθρωπος ἀδικεῖ, ἔχει μόνον ἔταν ῥιγᾶ ἢ πεινᾶ, διὰ νὰ
 σκεπάσῃ τὴν γύμνωσιν, ἢ νὰ θεραπεύσῃ τὴν πεινᾶν του, ἀλλὰ καὶ διὰ
 πράγματα, τὰ ἐπιῶν, εὐτ' ἀναγκαῖα, εὐτ' ἀληθῶς ὠφέλιμα ἔντα εἰς
 αὐτὸν, ἐπιθυμεῖ διὰ τοῦτο μόνον, ὅτι τὰ βλέπει εἰς τοὺς συμπολίτας του.
 « Ὁ μόνον δ' εἰ ἄνθρωποι διὰ τὰναγκάια ἀδικοῦσιν, ἄν ἄκος εἶναι
 « νομίζει [ὁ Φαλέας] τὴν ἰσότητα τῆς οὐσίας, ὥστε μὴ λωπεδυτεῖν διὰ
 « τὸ ῥιγῶν ἢ πεινῶν· ἀλλὰ καὶ ὅπως χαίρωσι καὶ μὴ ἐπιθυμῶσιν· ἔάν
 « γὰρ μείζω ἔχωσιν ἐπιθυμῶσιν τῶν ἀναγκάσιων, διὰ τὴν ταύτης ἰατρείαν
 « ἀδικήσουσιν. » (Ἀριστοτέλ. Πολιτικ. σελ. 44.) Ἔχει λοιπὸν ὁ πολιτι-
 κῶς ζῶν ἄνθρωπος τριῶν λογῶν χρείας· τὰς ἀναγκάσιων καὶ εἰς αὐτὸν
 τὴν ἀγριὸν χρείας, ἔπειτα τὰς ἀπολαυτικὰς χρείας, καὶ τελευταῖαν
 τὰς χρείας τῆς ἀλόγου ἐπιθυμίας καὶ φαντασίας του. Ὁ σοφὸς καὶ
 φρόνιμος νομοθέτης, χρεωστεῖ νὰ θεραπεύῃ τὰς πρώτας, εὐκολύνων εἰς
 καθένα πολίτην τοὺς τρόπους νὰ κερδαίνῃ τὰ πρὸς ζωὴν, διὰ τῆς ἰδίας
 ἐργασίας καὶ φιλοπονίας, τὰς δευτέρας καὶ τρίτας μὲ τὰ φάρμακα τῆς
 σωφροσύνης καὶ τῆς φιλοσοφίας, καὶ μὲ τὴν καλὴν ἀνατροφήν τῶν
 νέων, ἢ ὑποῖα ἐνταυτῶ διδάσκει καὶ τοὺς πένητας νὰ ἀρκῶνται εἰς τὰ
 ἀναγκαῖα, ἢ νὰ προξενῶσιν εἰς ἑαυτοὺς τὰ χρήσιμα διὰ μέσου τῆς ἐργα-
 σίας, καὶ ἐμποδίζει τοὺς πλουσίους νὰ σπαταλῶσι, καὶ νὰ διεγείρωσι
 τῶν πενήτων τὸν φθόνον· « Ἔτι οὖν ἄκος τῶν τριῶν τούτων; τοῖς μὲν
 « οὐσία βραχεῖα καὶ ἐργασία, τοῖς δὲ σωφροσύνη· τρίτον δ' εἴτινας
 « βούλοιντο δι' αὐτῶν χαίρειν, οὐκ ἂν ἐπιζητεῖεν, εἰ μὴ παρά φιλοσο-
 « φίας ἄκας. » (Αὐτ. αὐτόθ.)

ΣΕΛΙΔΙ 158, στίχ. 1, Ἐπειδὴ οἱ νόμοι καὶ τὰ ἔθνη τοῦ ἔθνους γεν-
 νῶνται . . . τῆς πολιτικῆς κοινωνίας κ. τ. λ.] Τὸ εἶδος, ἢ κατὰστασις

καὶ διάθεσις πάσης πολιτικῆς κοινωνίας, δὲν ἀναφύεται αὐτεμάτως ἀπὸ τῆν γῆν, ἀλλὰ γεννᾶται ἀπ' αὐτὰ τῶν πολιτῶν τὰ ἦθη καὶ τὰ φρονήματα. Ὄταν τὸ Ἴθνος ᾖ φρόνιμον καὶ χρηστόθυες, φρόνιμος εἶναι καὶ ἡ πολιτεία του· ὅταν κακωκυθευθῇ καὶ μωρανθῇ, διαφθείρει καὶ τὴν πολιτείαν, καὶ κατανατᾷ κατὰ μικρὸν εἰς τὴν ἀδυσχεστῆτατον ὄλων τῶν καταστάσεων, νὰ κυβερνᾶται δηλαδὴ ὡς ἀγέλη κτηνῶν ἀπὸ κτήνη ἄλλα θηριωδέστερα, « Ἴ οἶσι ἐκ δρυὸς ποθὲν, ἢ ἐκ πέτρας τὰς « πολιτείας γίγνεσθαι, ἀλλ' οὐχὶ ἐκ τῶν ἠθῶν τῶν ἐν ταῖς πόλεσι, οἷ « ἄν, ὡσπερ φέουσιντα, τᾶλλα ἐφαλκύνονται. » (Πλάτων, Πολιτ. ἡ, σελ. 514.) — Στίχ. 18, τὰ τέκνα μένουσι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατρός.] Ἀπελθεῖς πολῖται ἰονομάχοντο εἰ παῖδες, ἐνάσω ἤσαν ὑποκαίμενοι εἰς τὴν πατριεὴν ἐξουσίαν. (Ἀριστοτέλ. Πολιτ. σελ. 68 καὶ 75.) Εἰς τὰς Ἀθήνας ἀγράφοντο εἰς τῶν πολιτῶν τὸν κατάλογον, ὀνομαζόμενον Ἀγαθιστῆρικόν γραμματεῖον, ὅταν ἐγίνογτο εἰκοσθεῖς, ἀφροῦ πρῶτον ἄμνησον εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἀγραύλου νὰ φυλάξωσι τοὺς νόμους καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος. (Πολυδεύκ. Βιβλ. II, κεφ. 6.) Ὁ ἔρκος ἤρχιζεν ἀπὸ ταῦτα τὰ ἀξιοσημεῖωτα λόγια, ΟΥ ΚΑΤΑΙΣΧΥΝΩ ΤΑ ΟΠΠΑ. Καὶ βέβαια δὲν τὰ κατήσχυον, ὅταν ἐπολέμουν τοὺς Πέρσας· ἀλλ' ἀφροῦ κατεφρόνησαν τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος, καὶ ἐγυναικώθησαν ἀπὸ τὴν κατήσχυον τῶν ἠθῶν, τὰ ἔπλα των ἰώθησαν πρῶτον ἀπὸ τοὺς Μακεδόνας, ἔπειτα παντελῶς ἐσυντρίφησαν ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους.

ΣΕΛΙΔΙ 161, στίχ. 18, τὴν ἐμπόδιον τῶν ἀδικημάτων.] Ὁ πρῶτος μεταφραστὴς Γάλλος (ὁ Μοκκλιετ) μετὰ τὰς λέξεις ταύτας προσθέτει, διὰ νὰ σαφηνίσῃ τὸν Βακκαρίαν, τὰ ἐξῆς· « Διότι ἀνθρωποι ὑπερβολῆ « εὐαίσθηται, φωτισμένοι, καὶ πολλοὶ τὸ πλῆθος, ἦθελον εἶσθαι δυσκολώ- « τατα νὰ κυβερνῶνται καὶ νὰ συνήχωνται. » Ὁ δεύτερος μεταφραστὴς Γάλλος τὰ ἐδέχθη εἰς τὸ κείμενόν του, ἀλλὰ μὲ διτταγμῶν, χωρὶς νὰ προσθήκῃ ὀρθωτέραν αὐτὸς ἐξήγησιν. — Στίχ. 19, Δικτάτωρ αὐτογνώμων.] Δικτάτωρ (Dictator, ἀπὸ τῆς Λατινικῆς λέξεως Dictator) σημαίνει ἄρχοντα χειροτονούμενον πρὸς καιρὸν, ἀλλ' ἀπελυτον, αὐτογνώμονα καὶ ἀνεπαύθυνον, ἤγουν κύριον νὰ καταργήσῃ πρὸς καιρὸν καὶ αὐτὸς τοὺς νόμους, καὶ νὰ διοικήσῃ τὴν πολιτείαν κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ γνώμην καὶ βούλησιν, χωρὶς νὰ χρεωστῇ λογαριασμὸν τῆς διοικήσεώς του εἰς ἀνάμνησιν. Αἱ δημοκραταίαι ἐδίδαν κερμίαν φορὰν τὴν φεθερὰν ταύτην ἐξουσίαν εἰς ἕνα ἀπὸ τοὺς πολῖτας· διὰ δεινὰς τινὰς περιστάσεις καὶ φέτους μεγά-

λων κινδύνων. Τοιούτοι Δικτάτορες ἐχειροτονήθησαν κατὰ διαφόρους καιρούς εἰς τὴν Ρώμην· καὶ σχεδὸν ἄλλον χαλινὸν τῆς ἀγαλινώτευ ταύτης ἐξουσίας δὲν εἶχαν, πλὴν ὅτι δὲν ἐσυγχωρεῖτο εἰς αὐτοὺς ἢ μεταχειρίσις τῶν δημοσίων χρημάτων χωρὶς τὴν θέλκσιν τοῦ δήμου, ἢ τῆς Συγκλήτου, εὐδὲ ἢ ἄδεια νὰ ἐξέλθωσιν ἀπὸ τοῦ ὅριος τῆς Ἰταλίας, ἐν ᾧ εἶχαν τὴν Δικτατορικὴν ἀρχήν, ἢ ἐπεὶ ἦτον ἐξ ἄμηνος. Ἀλλ' ὁ Κερνήλιος Σύλλας (τὸν ὁποῖον φέρει παρ' ἀδειγμα. ὁ συγγραφεὺς), μετὰ πολλὰ πάνδεινα κακὰ, ἔσα ἔκαμε τὴν πατρίδα του, ἀναγορευθεὶς αὐτογνωμόνως Δικτάτωρ (κατὰ τὸ 874 ἔτος ἀπὸ κτίσεως Ρώμης καὶ 80 πρὸ Χριστοῦ), καὶ καταφρονήσας ἑλκευ τοὺς νόμους, μετεσχηματίσθη εἰς φανερὸν τύραννον. Ἐφθασεν ἡ ἀπάνθρωπος αὐτοῦ σκληρότης, ὥστε νὰ θανατώσῃ, διὰ διαφόρους προφάσεις, τεσσαράκοντα χιλιάδας πολιτῶν (Διεν. Ἀλικαρν. Γωμ. Ἀρχαιολογ. Πηβλ. Ε, κεφ. 77), τῶν ὁποίων τὰς εὐσίας ἐμοίραζεν εἰς τοὺς φίλους καὶ συμπράκτορας τῆς κακίας του. — Στίχ. 24, αἱ πρὸς ἀλλήλους φιλίαι . . . εἶναι βαρύτερος.] Ἐλαβεν, ἂν δὲν λαμβάνωμαι, τὴν γνώμην ἀπὸ τὸν Μοντεσκιῶ, πιθανὴν εἰς τὸ φαινόμενον, ἀλλ' ἴσως ἔχι ἀληθῆ. Φιλία καθαρὰ καὶ μόνιμος δὲν ἔχει ποτὲ χώραν οὔτε μετὰξὺ δύο πονηρῶν ἀνθρώπων, οὔτε μετὰξὺ χρηστοῦ καὶ πονηροῦ· ἡ φιλία εἶναι ἀρετὴ ψυχῶν φιλοκρέτων. Ἐὰν ᾖναι ἀληθῆς, εἴτι ἡ διαφθορὰ τῶν ἠθῶν εἶναι ἀνάλογος μὲ τὴν βαρύτητα τῆς δουλείας, ἔὰν, ὡς ἐμολογεῖ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς (σελ. 167), καὶ ὡς τὸ ἐδειξε πάντοτε ἡ πείρα αἱ δουλωμένα ψυχὰ ἦναι πλέον φιλήδονοι, πλέον ἄσωτοι, πλέον σκληροὶ κ. τ. λ. ἀκολουθεῖ, εἴτι καὶ τοῦτο τὸ πολυτίμητον δῶρον τοῦ εὐρανεῦ, ἡ φιλία, εὐρίσκεται εἰς ἐκείνας τὰς πολιτικὰς κοινωνίας, ὅπου βασιλεύουσιν εἰ νόμοι, ἔπου ἡ δικαιοσύνη, ἐμποδίζουσιν τοὺς πολίτας νὰ ἀδικώσιν ἀλλήλους· ὡς ληπτὰ, τοὺς φέρει κατὰ μικρὸν εἰς τὴν ἰσώνορον ἀδελφότητα καὶ κοινωνίαν, χωρὶς τῆς ὁποίας, ἀληθῆς φιλία νὰ συσταθῆ εἶναι ἀδύνατον. « Οὗτος « ἔμοι γε δοκεῖ ὁ σκοπὸς εἶναι . . . ὅπως δικαιοσύνη παρέσται καὶ σωφροσύνη τῶ μακαρίῳ μέλλοντι ἔσεσθαι . . . οὐκ ἐπιθυμίας ἑῶντα ἀκολάστους εἶναι, καὶ ταύτας ἐπιχειροῦντα πλεροῦν, ἀνήνυτον κακόν, κ ληστοῦ βίον ζῶντα· οὔτε γὰρ ἂν ἄλλω ἀνθρώπῳ προσφιλέος ἂν εἴη ὁ κ τοιοῦτος, οὔτε θεῶ. Κοινωνεῖν γὰρ ἀδύνατος ἔτι δὲ μὴ εἶναι κοινωνία, « φιλία οὐκ ἂν εἴη. (Πλάτ. Γοργ. σελ. 507)

ΣΕΛΙΔΣ 166, στίχ. 19, ἀξάνει ἐνταυτῇ καὶ τὴν πιθανότητα κ. τ. λ.]

ἴθουν πιθανώτερον εἶναι, ὅτι θίλει πέσειν τις εἰς ἓν ἀπὸ ἐκείνων, παρ' εἰς ἓν ἀπὸ δέκα ἀμαρτήματα. Ἴδε ἕσα ἀνωτέρω (σελ. 244) ἐσημειώθησαν περὶ τῆς ἀνεήτευ καὶ τυραννικῆς πολυπλασιάσεως τῶν νόμων. — Στίχ. 27, καὶ ἔτι τῆς διαφόρου τάξεως τῶν πολιτῶν.] Τοῦτο παραγγέλλει συχνά καὶ ὁ Πλάτων (Πολιτ. ζ', σελ. 519)· «Νομοθέτη εὐ τούτου « μέλει ὅπως ἓν τι γένος ἓν πᾶσι διαφερόντως εὖ πράξει· ἀλλ' ἓν ὅλη « τῆ πύλει τοῦτο μηχανᾶσθαι ἐγγενέσθαι, ξυναρμόττων τοὺς πολίτας, « πειθεῖ τε καὶ ἀνάγκῃ πειῶν μεταδιδόναι ἀλλήλοις τῆς ἐπιφειδίας, ἢ « ἂν ἕκαστοι τὸ κοινὸν δυνατοὶ ὄσιν ὠφελεῖν· καὶ αὐτὸς ἐμποικῶν τοι- « οὔτευ; ἀνδρας ἓν τῆ πάλαι, εὐχ' ἵνα ἀφίη τρίπεσθαι ἕπη ἕκαστος βού- « ληται, ἀλλ' ἵνα καταγρῆται αὐτὸς αὐταῖς ἐπὶ τὸν ζύνδεσμον τῆς « πόλεως. » Ἴδε καὶ τὰ ἀνωτέρω (σελ. 223 καὶ 231) σημειωθέντα περὶ τῆς ἀλόγου διακρίσεως εὐγενῶν καὶ δυσγενῶν πολιτῶν.

ΣΕΛΙΔΑΙ 167, στίχ. 2, ἀλλ' ὁ φόβος τοῦ πολίτου . . . ἐλεύθερος.] Ἐπειδὴ φυσικὰ καὶ αὐτὸς ὁ οὐτιδανώτατος ἄνθρωπος θέλει νὰ ᾔνοι, ἢ νὰ λογιζέται κἄν τι εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, ἔταν ἀναγκάζεται νὰ φοβῆται ἀνώτερον ἄλλον, προσπαθεῖ νὰ ᾔνοι καὶ αὐτὸς φοβερὸς εἰς ἄλλον κατώτερον, καὶ ἐκείνος πάλιν εἰς ἄλλον, καὶ οὕτω καθιζῆς. Ὅταν τις φοβεῖται, ἀνάγκη ᾔνοι νὰ τὸν μισῇ, καὶ ὅτινα μισεῖ, νὰ ζητῇ πάντα τρόπον νὰ τὸν καταποιήτῃ· ἀγάπη καὶ φόβος, εὐεργετικὴ διάθεσις καὶ μῖσος, ἐν τῷ ποτὲ δὲν ἐσυγκαταίκανον. Ὅταν ἀπὸ τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν ἐξερισθῇ ἢ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπη, τὴν ἐποικίαν παραγγέλλει ἡ φιλοσοφία, καὶ ὅς γρῖος ἀπαραίτητον προστάσσει ἡ θρησκεία, τότε ἡ πολιτικὴ κοινωνία μεταβάλλεται εἰς συνάθρυσιν ἀχρείων καὶ ἀγρίων θηρίων. Τότε εἰς ὅλα τὰ μέλη τῆς πολιτείας κυκλοφορεῖ ἀδυσία, ὡς ἔλεγεν ἀνωτέρω (σελ. 12) ὁ συγγραφεὺς, ἡ ἀναγρὸς σκληρότης, καὶ ὁ φόβος, μὲ τὸν ὅποιον φοβεῖται ἓνα τὸν ἄλλον, ἐπιστρέφει πολυπλάσιος εἰς καθεὸς ψυχὴν καὶ τῆς ἀφαιρεῖ τὴν αἰσθητικὴν πᾶσης ἀρετῆς καὶ χρηστότητος. — Στίχ. 4, εἶναι φυσικὰ αἱ δουλωμένοι ψυχαὶ πλέον φιλήδονοι κ. τ. λ.] Εἶναι οἱ δούλοι πλέον φιλήδονοι, διότι μόνος τὰς σαρκιακὰς καὶ κτηνώδεις ἀπολαύσεις γιορίζουν, οὐδ' ἐγιούθησαν ποτὲ τὰς ἀληθεῖς ἡδονὰς τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, ἀἡδονὰς ἀμύκτους τε λύπαις καὶ οὐδαμῶς τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ τῶν σφόδρα « ὀλίγων, » ὡς τὰς ἐπιμαζεν ὁ Σωκράτης (Πλάτων, Φιλόβ. σελ. 52)· πλέον φιλήδονοι, διότι σπεύδουν νὰ ἀπολαύσῃ τὸ σήμερον, μὴν ἔντες

βέβηκοι ἂν κάρμια ἀδικία τῶν νόμων δὲν τοὺς στερήσῃ αὐρίων καὶ τὰ ὑπάρχοντα καὶ τὴν ζωὴν· πλέον σκληροί, διότι μὴ δυνάμενοι νὰ ἐκδικηθῶσι τὴν ἐποίαν πάσχουν ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρους αὐτῶν ὕβριν καὶ καταφρόνησιν, ὑβρίζουν, καταφρονεῖν καὶ ἀδικοῦν τοὺς ὑποδεεστέρους, καὶ παρηγορεῖν τρόπον τινὰ τὰ ἴδια κακὰ, κακοποιεῦντες ἄλλους. Σκληρότερος ἀσυγκρίτως καὶ θηριωδέστερος εἶναι ὁ δοῦλος ἐκαίνας, ὅστις φεβερίζει τὸν σὺνδουλὸν τοῦ νὰ τὸν καταδώσῃ, ἢ καὶ νὰ τὸν υποβάλῃ εἰς τὰς κολάσεις τοῦ τυράννου, παρὰ τὸν τύραννον αὐτόν. (Ἰδ. σελ. 201.)

Εἰς ἐλίγα λόγια, καθὼς ἀπὸ τὰ φθαρμένα ἦθη γεννῶνται αἱ κακαὶ καὶ πικρὰν πολιτεία (Ἰδ. σελ. 252), οὕτω πάλιν αἱ κακαὶ πολιτεία φθειρῶν τὰ χρηστὰ ἦθη· « Μὴ ὑπαρχούσης δ' εὐνομίας περὶ τὰς πό-
 « λεις, οὐκ ἂν δύναιτό τις ἀγαθὸς ἢ εὐδαίμων πολίτας ἔμμεν » ἔλεγεν ὁ Πυθαγορεὺς Ἰππόδαμος (παρὰ Στοβ. σελ. 555). Καὶ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ φαίνεται παράδοξον. Ἐπειδὴ κἀνεὶς φυσικὰ δὲν θέλει νὰ ἀδικῆται, εἰς δὲ τὰς δυσνομούμενας πολιτείας δὲν εὐρίσκει παρὰ δύο μόνον μέσα νὰ μὴν ἀδικῆται, νὰ ἦναι δηλαδὴ ἢ τύραννος αὐτός, ἢ φίλος τῶν τυραννούντων, ἐξανάγκης, ὅταν δὲν ἦναι τὸ πρῶτον, σπουδάζει νὰ ἀποκτήσῃ τὴν φιλίαν τῶν τυράννων μὲ κολακείας, μὲ δῶρα, καὶ μάλιστα μὲ τὴν μίμνησιν τῶν τυραννικῶν ἡθῶν· « Ἐχὴν τῆς παρασκευῆς τοῦ
 « μὴ ἀδικεῖσθαι . . . ἢ τυραννεῖν, ἢ τῆς ὑπαρχούσης πολιτείας ἐταῖρον
 « εἶναι . . . Εἰ ἄρα τις ἐννοήσῃεν, ἐν ταύτῃ τῇ πόλει, τῶν νέων, τίνα
 « ἂν τρόπον ἐγὼ μέγα δυναίμην, καὶ μηδαίς με ἀδικεῖ; ἢ αὐτῇ, ὡς
 « εἶκεν, αὐτῷ ἑδός ἐστιν, εὐθύς ἐκ νέου ἐπιζεῖν αὐτὸν τοῖς αὐτοῖς χαί-
 « ρειν καὶ ἀχθεσθαι τῷ δεσπότη, καὶ παρασκευάζειν ὅπως ἐτιμάλιστα
 « ὅμοιος ἔσται ἐκείνῳ. » (Πλάτων, Γοργ. σελ. 510.) — Στίχ. 22, νὰ νομίζωσι φρόνησιν, τὴν προδοσίαν καὶ τὴν ὑπόκρισιν.] Διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ Πλάτων (Νομ. ε', σελ. 738), ὅτι μαζυλῆτερον ἄλλο καλὸν δὲν δύναται νὰ προξενηθῇ εἰς τοὺς πολίτας, παρὰ νὰ γνωρίζῃ εἰς τεῦ ἄλλου τὴν ψυχὴν, τὸ ὁποῖον τότε μόνον γίνεται, ὅταν αἱ ψυχαὶ ἦναι ἄδολοι, ἀνοικταί, καὶ φωτειναί, καὶ ὄχι ὅταν σκοτίζωνται μὲ τὸ κάλυμμα τῆς ἀπιστίας καὶ τῆς ὑποκρίσεως· « Μείζον εὐδὲν πόλει ἀγαθόν, ἢ γνωρίμους
 « αὐτοὺς αὐτοῖς εἶναι· ἔπου γὰρ μὴ φῶς ἀλλήλοισ ἐστὶν ἀλλήλων ἐν τοῖς
 « τρόποις, ἀλλὰ σκότος, οὐτ' ἂν τιμῆς τῆς ἀξίας, οὐτ' ἀρχῶν, οὐτε
 « δίκης ποτέ τις ἂν τῆς προσηκούσης ὀρθῶς τυγχάνοι. Δεῖ δὲ πάντα
 « ἄνδρα ἐν πρὸς ἐν τοῦτο σπεύδειν ἐν πάσαις πόλεσιν, ἔπως μήτε αὐτῶς

« κίβδατες ποιὰ φαναίται ἑτοιῶν, ἀπλοῦς δὲ καὶ ἀληθῆς αἰ, μήτα
« ἄλλος τοιοῦτος ὢν αὐτὸν διαπατήσει. » (Ἰδ. καὶ τὰ σημειωθ. ἄνωτέρ.
σελ. 201.)

ΣΕΛΑΔΙ 1 (Ἰδ. στίχ. 20, Εὐεργέται τῶν ἀνθρώπων ἐχρημάτισαν . . .
εἰς τοὺς βίαιους.) Πρὸς ταῦτα μὴ νομίτης, ὅτι ὁ συγγραφεὺς δικαιολογεῖ
τὴν εἰδωλολατρείαν, ἢ ὑπερσπίζει τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἀπάτην. Οὐδαίς
ποτέ ἔχει δικαίον νὰ πλανᾷ τοὺς ἀνθρώπους εἰς βλάβην αὐτῶν· ἀλλ'
ὅταν ἄλλες τρόπος ἴδεν μὲν νὰ τοὺς σύρῃ ἀπὸ τὴν κακίαν καὶ νὰ τοὺς
φέρῃ εἰς τὴν ἀρετὴν, εἰς ὀλίγα λόγια, νὰ τοὺς σώσῃ ἀπὸ τὸν ὄλεθρον, ὁ
φιλόσοφος νομοθέτης μεταχειρίζεται (ἀλλὰ πρὸς καιρὸν μόνον) τὴν ἀπά-
την εἰς ὠφελίαν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοὺς χειραγωγεῖ, ὡς μικρὰ παιδία,
μὲ τὸ ψεῦδος, ἕως ἄν νὰ τοὺς φοιτήσῃ καὶ νὰ τοὺς κάμῃ ἱκανοὺς νὰ δεχ-
θῶσι τὴν ἀλήθειαν. Ἰγνώρισαν τὴν ἀνάγκην ταύτην οἱ παλαιοὶ νομο-
θέται καὶ φιλόσοφοι. Καθὼς ὁ ἰατρὸς ἀναγκάζεται ποτέ, ἔλεγε Ἱππίας
ὁ Λακρὸς (Περὶ ψυχ. κόσμ. καὶ φύσ.), νὰ θεραπεύῃ τὰ πάθη τοῦ σώμα-
τος μὲ δηλητήρια καὶ φαρμακικὰ ποτὰ, ἔτσι τὰ ὑγιεινὰ δὲν ὠφελῶσιν,
οὔτω καὶ ὁ νομοθέτης θεραπεύει μὲ τὸ ψεῦδος τὰς ψυχὰς, αἱ δὲ ποῖαι μὲ
τὴν ἀλήθειαν νὰ θεραπευθῶσι δὲν δύνανται· « εἰς γὰρ τὰ σώματα νοσώ-
α δεσὶ ποκα ὑγιάζομες, εἴκα μὴ εἴκα τοῖς ὑγιεινοτάτοις, οὔτω τὰς ψυχὰς
« ἀπειργαμὲς ψευδέσι λόγοις, εἴκα μὴ ἀγχιταὶ ἀλαθέσι. » (Ἰδ. καὶ Πλάτ.
Πολιτ. βιβλ. Ε, σελ. 459.) Πρέπει ἕμεις νὰ σημειώσω ἐδῶ, ὅτι ἡ γνώμη
τοῦ Βακκαρίου περὶ τῶν πρώτων νομοθετῶν, ὡς εὐρετῶν καὶ διδασκά-
λων τῆς πολιτείας, εἶναι ἡ γνώμη τῶν σοφιστῶν τῆς Ἑλλάδος, τὴν
ἐποίαν ὁ Σωκράτης, ὁ Πλάτων, ἔπειτα ἄλλοι φιλόσοφοι, καὶ αὐτὸς ὁ
Κικέρων, ἐπεβίβησαν ὡς ἀνατρεπτικῇ πάσης θρησκείας. Πισθάνον ἔτι
οἱ ἄνθρωποι, ἀδύναται νὰ καταλάβωσι τὴν ἐνότητα τοῦ Δημιουργοῦ,
ἐνόμισαν θεοὺς ὅλα τὰ μεγάλα καὶ φοβερά, ἢ τὰ ὠφελιμώτατα εἰς αὐ-
τοὺς τῆς φύσεως πράγματα, ἄλλος ἄλλο, κατὰ τὸ μέτρον τῆς γνώσεως,
ἢ τοῦ φόβου, ἢ τῆς εὐγνωμοσύνης του. Δὲν εἶναι ἕμεις ὀλιγώτερον πιθα-
νόν, ἔτι καὶ εἰ νομιθεῖται τῶν πρώτων πολιτικῶν συστημάτων ἐμετα-
χειρισθῶσαν κάποτε τὸ μέσον τῆς δεισιδαιμονίας, ὡς δεσμὸν ἐπιτήδειον
τῆς πολιτικῆς ἐνιότητος. Στερημένοι τὴν γνώσιν τοῦ ὄντως Θεοῦ, ἰτί
εἶχαν νὰ κάμωσιν ἔστηρίξαν τὸ σῆμας, τὸ ὅποιον καθὲν Ἰεῖνος εἶχε
πρὸς τοὺς ἐγγιστοὺς αὐτοῦ θεοὺς, ἢ καὶ ἠῤῥησαν τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν
μὲ νέους θεοὺς· « Οὐ γὰρ ἕγλον τε γυναικῶν, καὶ παντὸς Ἰουδαίου πληθους

« ἐπαγαγεῖν λόγῳ δυνατὸν φιλοσόφῳ, καὶ προσκυλίσασθαι πρὸς εὐσε-
 « βειαν, καὶ δαιοτήτα καὶ πίστιν· ἀλλὰ δεῖ καὶ διὰ δειοδαιμονίας·
 « τοῦτο δ' οὐκ ἄνευ μυθοποιῆας καὶ τερατείας . . . ταῦτα δ' ἀπεδείξαντο
 « οἱ τὰς πολιτείας καταστραφέντοι μωρολόχοι τινὰς πρὸς τοὺς ναπι-
 « εφρονας. » (Στράβ. Γεωργ. Βιβλ. Α. σελ. 19.) Ἴδε καὶ Πλούταρχο
 Περὶ τῶν ἀρεσκῶν τοῖς φιλοσόφ. α, γ.
 §. ΣΕΛΙΑΙ 170, στίχ. 14, Ὅστι νὰ διεγείρωσιν κατάστασιν τῶν
 ἀνθρώπων.] Τοιοῦτη ὁμοίως ἐπιθυμία, ἂν ἐγεννήθη ποτὲ εἰς ψυχὴν φιλο-
 σοφίῳ, ἐγεννήθη εἰς μίαν ἀπ' ἐκείνας τὰς ὄρας, ὅτε καὶ εἰ φιλόσοφοι
 γίνονται σοφισταί. Ὁ φρένιμος ἄνθρωπος χρεωστεῖ νὰ ὑπεφέρῃ τὰ κακὰ,
 ἔταν νὰ τὰ φύγῃ ἢ νὰ τὰ θαρραλευσῇ δὲν ἔχη τὴν δύναμιν. εἶναι βεβαία
 ἀξιοθρήνητος δυσυχία νὰ ζῆ τις εἰς πολιτείαν ἄνομον· ἀλλὰ δὲν εἶναι
 μικροτέρα καὶ ἢ μὲ ἀγρίους ἀνθρώπους συμδίωσις καὶ συντροφία, με-
 τὰ τῶν ὁποίων διὰ νὰ ζήτης, πρέπει ἐξανάγκης νὰ ἀδικῆς ἢ νὰ ἀδι-
 κῆσαι. Τοιοῦτό τι ἔλεγεν ὁ Πρωταγόρας πρὸς τὸν Σωκράτην, ζῶντα
 μεταξὺ τῶν Ἀθηναίων, ὅποτε οἱ Ἀθηναῖοι, καταφρονήσαντες τοὺς νόμους,
 ἠδίκουν οἱ δυνατώτεροι ἢ πανουργότεροι τοὺς ἀδυνάτους· « Ὅστις σοὶ
 « ἀδικώτατος φαίνεται ἄνθρωπος τῶν ἐν νόμοις καὶ ἀνθρώποις τετραμι-
 « μένων, δίκαιον αὐτὸν [σοῦ] εἶναι καὶ δημιουργὸν τούτου τοῦ πράγ-
 « ματος, εἰ θεοὶ αὐτὸν κρίνεσθαι πρὸς ἀνθρώπους, οἷς μὴτα παιδεία
 « ἐστὶ, μὴτε δικαστήρια, μὴτε νόμοι, μηδὲ ἀνάγκη μηδεμίαν, διὰ
 « παντὸς ἀναγκάζουσα ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι· ἀλλ' εἶεν ἀγριοί τινες . . .
 « ἢ σφόδρα ἐν ταῖς ταῦτοις ἀνθρώποις γενόμενος . . . ἀγαπήσεις ἐν,
 « εἰ ἐντόχοις Εὐρυθέατῳ καὶ Φρυγιῶνδῳ, καὶ ἀνελεφύροι' ἐν, πελῶν τὴν
 « τῶν ἐνθάδε ἀνθρώπων πονηρίαν. » (Πλάιν. Πρωταγόρ. σελ. 327.) Εἰς
 μόνον, ἕστις ἔζησε μὲ Τούρκους, συγχωρεῖται νὰ ἐπιθυμῆσῃ τὴν μὲ
 ἀγρίους συμδίωσιν· δεῖτι κἀναῖς ἀπ' ἐκείνουσ δὲν ἐπερέεαλαν τοὺς Εὐρυ-
 θέατους καὶ Φρυγιῶνδῳ Τούρκους εἰς τὴν ἀγριότητα. — Στίχ. 20, Βλα-
 θεραὶ γίνονται ἀκόρη καὶ τότε κ.τ.λ.] Τοιοῦτου, παραδείγματις χάριν,
 κίνδυνον τρίχουν ἔτι σήμερον οἱ Ἰρακοί, βυθισμένοι πολλοὶς χρόνους τοὺς
 παρελθόντας εἰς τὸ σκότος τῆς ἀμαθίας, ἐάν μετὰ πρωτοχῆς δὲν λαχθῶ-
 κωσι τὰς ἐπιστήμας τῆς Εὐρώπης, θέλουσ πάθειν (πρὸς καιρὸν ἔμωσ)
 ἕτι πάσχει ἕστις ἐξέρχεται ἀπὸ σκοτεινῶν βασιλευσίων ἀπροφυλάκτως
 εἰς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, καὶ τοῦτο μὲν εἶναι μία ἀπὸ τὰς ἐνδειγματέρας
 καταρχὰς βλάβας τῶν ἐπιστημῶν εἰς τὰ ἀπαίδευτα ἔθνη. Ἄλλῃ δὲ τῆσϋ